

Iluzije

Nije teško biti deziluzioniran kada se baviš umjetnošću. Riječ je o djelovanju koje toliko malo ljudi zanima, a i oni koje zanima uglavnom su raspoređeni u neprijateljski nastrojene tabore. U suvremenom, individualistički nastrojenom društvu jako je lako relativizirati svačije napore iz perspektive ove ili one teorije ili poetike, ali zapravo sve je utemeljeno isključivo na osobnim svidanjima (pa i Borges je napisao u jednoj priči kako su „hvaljenje i kritiziranje emocionalne reakcije koje nemaju veze s kvalitetom djela“). Čovjek se pita čemu sve to i zašto se, uopće, bavi tom umjetnošću? Razoružavajuće pitanje.

Pred nama su tri moguća odgovora, trojice slikara. Tri moguće replike na razlog likovnog stvaralaštva. Luka Kušević, recimo, traga za mističnom vizijom stvarnosti. Za ekstatičnim spajanjem pojedinačne svijesti (slikarove, ili one gledatelja slike) sa svijetom. Početnu inspiraciju koju pronalazi u realnom pejzažu on transformira u koloristički intenzivne oblike bogatog podslika. To stvara efekt punine doživljaja u koji uranjamo gledajući njegovu sliku. Ali, kao i svaki sljedbenik mističnih učenja, sam će umjetnik reći kako je temelj svega – ništa. Jednostavnije rečeno: kako je naše sudjelovanje u punoći života, u zanosu trenutka i u toj drugoj ili višoj stvarnosti tek iluzija. Jer, riječ je samo o običnom, svakodnevnom iskustvu koje se otkriva kao ono što uistinu jest: najviša moguća stvarnost. „Doživio sam prosvjetljenje i to nije ništa posebno“, rekao je Siddhartha Gautama. Slikarstvo nam pomaže da dođemo do te spoznaje okolnim putem – najprije ističući „posebnost“ i „drugačijost“ estetske spoznaje u specifičnom jeziku medija, kako bismo je, onda, vratili i integrirali u svakodnevno iskustvo.

Josip Rončević slika nešto što bi se moglo nazvati jezičnim igrama. Naime, u svojim se slikama zafrkava s misaonim konceptima određenima jezikom u kojemu prebiva naša svijest. Sva naša naučena znanja o slikarstvu kao što su, primjerice, znanja o odnosima figurativnog i apstraktnog, reprezentacije i ekspresije, ili o odnosima formalnih odrednica slike, za njega su elementi koje rastavlja (dekonstruira, ako hoćete) i dovodi u pitanje njihovu ulogu, njihovu neprikosnovenost u našem spoznajnom aparatu. Iluzija kojom se on bavi čini mi se da je iluzija jezika koji konstruira naše pojmove. Njegova arbitrarnost samo naglašava arbitrarnost tih tobože čvrstih pojmovnih konstrukata. Konkretno, na ovim slikama on bocka tu pompoznu riječ kojom se teoretičari umjetnosti tako olako razbacuju, a to je „referencija“. Apstraktnu, dakle nereferentnu

kompoziciju, on ponavlja dva puta. Na taj način ona postaje referentna – referira se na nešto što već postoji, odnosno na prvu takvu naslikanu kompoziciju. Rončević se ismijava žargonu i svima koji misle da njime mogu obuhvatiti svijet i ljudske kreativne napore u svim njihovim brojnim pojavnostima. Ismijava se taštom intelektualizmu zapadnog čovjeka upravo intelektualnom šalom.

A tu je i Jurica Pušenjak. Partizan, revolucionar, graditelj spomenika i rušitelj dogmi. Pritom mislim na njegovu gradnju impozantnog slikarskog spomenika narodnim herojima prije nekoliko godina i na ikonoklastičan pristup božanstvu današnjeg liberalnog svijeta – moneti. U novom ciklusu on uvećava američki dolar, sovjetsku rublju i jugoslavenski dinar. Ekonomske temelje triju režima, od kojih je jedan još i danas aktualan u svojoj svjetskoj hegemoniji. Novac je, jednako kao i država i jednako kao i sociopolitički režim, stvar konsenzusa, ili bolje reći ideologije – sustava koji vladari društva nameću svijestima podanika. Unutar ideologije (kao i unutar jezika) odvijaju se naši životi. Slikajući uvećane novčanice, sa svim finim linijama njihove izvorne litografske gradnje, Jurica Pušenjak ističe njihovu apsurdnu moć nad ljudskim životima, ali time ističe i taj njezin apsurd. Ukazuje na nepostojanost ekonomskog (i svakog drugog, ideološki konstruiranog) temelja društva, posebice zato što slika i monete država čija je ekonomska i politička stvarnost nestala i čije su novčanice danas samo kolekcionarski artefakti, uglavnom bezvrijedni predmeti koji mogu poslužiti tek za estetsku ili povijesnu refleksiju. Opet smo se susreli s nepostojanošću stvarnosti.

Ostalo je još jedno pitanje „zašto“, a ono se odnosi na mene. Zašto mislim da mogu, na temelju nekih svojih naučenih znanja, spojiti ovu trojicu umjetnika i opravdati njihovo stvaralaštvo kroz aspekt spoznajnih iluzionizama? Jesam li želio, predloživši njihovu zajedničku izložbu, ukazati na iluzornu prirodu svega što postoji, koju duboko osjećam, ili je i to samo konstrukcija kojom (više ili manje uspješno) opravdavam svoj angažman i angažman ovih umjetnika? Ne znam odgovor, ali mislim da nitko ne može vidjeti ništa izvan svoje vlastite iluzije.

Feđa Gavrilović